

הלכות עבדים

יש בכללן שלוש עשרה מצוות חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבידנו בפרך; (ד) שלא נעבד בו עבודת עבד; (ה) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד כנעני לעולם, אלא אם כן הפיל לו אדוניו אחד מראשי אבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות עבדים פרק א

א. "עבד עברי" (שמות כא, ב) האמור בתורה זה הישראלי שמכרו אותו בית דין על כרחו, או המוכר עצמו לרצונו. כיצד: גנב, ואין לו לשלם את הקרן בית דין מוכרין אותו כמו שבארנו בהלכות גנבה.

ב. ואין לך איש מישראל שמוכרין אותו בית דין אלא הגנב בלבד, ועל זה שמכרוהו בית דין הוא אומר "כי תקנה עבד עברי" (שמות כא, ב); ועליו הוא אומר במשנה תורה "כי ימכר לך אחיך העברי" (דברים טו, יב).

ג. מוכר עצמו כיצד: ישראל שהעני ביותר נתנה לו תורה רשות למכר את עצמו, שנאמר "וכי ימוך אחיך עמך, ונמכר לך" (ויקרא כה, ט). ואינו רשאי למכר את עצמו ולהצניע דמיו, או לקנות בהם סחורה או כלים, או לתנם לבעל חובו, אלא אם כן צריך לאכלן בלבד. ואין אדם רשאי למכר את עצמו עד שלא ישאר לו כלום, ואפלו כסות לא תשאר לו; ואחר כך ימכר עצמו.

ד. כבר בארנו שאין האשה נמכרת בגנבתה, וכן אינה מוכרת את עצמה; ואינה קונה עבד לא עברי ולא כנעני, מפני החשד. ואין הגר נקנה בעבד עברי שנאמר "ושב, אל-משפחתו" (ויקרא כה, מא), מי שיש לו משפחה.

ה. עבד עברי שמכרוהו בית דין אין מוכרין אותו אלא לישראל, או לגר צדק. וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכר עצמו לגוי, ואפלו לגר תושב; ואם עבר ומכר עצמו אפלו לעובד עבודה זרה, ואפלו לעבודה זרה עצמה הרי זה מכור: שנאמר "או לעקר, משפחת גר" (ויקרא כה, מז) "לעקר", זה הנמכר לעבודה זרה.

ו. בא ואמר לך הריני מוכר עצמי לגויים אין אתה זקוק לו, עד שימכר. אבל אחר שנמכר לגוי אף על פי שעבר ועשה שלא כהגן, מצוה לפדותו שלא ישמע בהם: שנאמר "אחרי נמכר, גאלה תהיה-לו" (ויקרא כה, מח).

ז. אחד המוכר עצמו, או שמכרוהו בית דין אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח, ולא בסמטה בדרך שהעבדים נמכרין: שנאמר

"לא ימכרו, ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב), אינו נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד.

ח. כל עבד עברי, אסור לעבד בו בפרך. ואיזו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצפה, או עבודה שאינו צריך לה, אלא תהיה מחשבתו להעבירו בלבד, שלא יבטל.

ט. מפאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדר תחת הגפנים עד שאבוא, שהרי לא נתן קצפה; אלא יאמר לו עדר עד שעה פלונית, או עד מקום פלוני.

י. וכן לא יאמר לו חפר מקום זה, והוא אינו צריך לו. ואפלו להחם לו כוס שלחמין, או להצין לו, והוא אינו צריך לו אסור, ועובר עליו בלא תעשה: שנאמר "לא-תרדה בו, בפרך" (ויקרא כה, מג; ויקרא כה, מו), הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו.

יא. וכן הגוי שנמכר לו אם רדה בו בפרך, הרי ישראל מצוין למנעו. ואם הניחוהו עוברים בלא תעשה, שנאמר "לא-ירדנו בפרך, לעיניך" (ויקרא כה, נג). ואין אנו נזקקין להכנס לרשותו שלגוי, ולבדק אחריו שלא יעבידנו בפרך: שנאמר "לעיניך", בזמן שאתה רואה.

יב. כל עבד עברי אסור לישראל שקנהו להעבירו בדברים בזויים שהם מיוחדים לעשית העבדים, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחליץ לו מנעליו: שנאמר "לא-תעבד בו, עבדת עבד" (ויקרא כה, לט). אינו נוהג בו אלא כשכיר, שנאמר "כשכיר כתושב, יהיה עמך" (ויקרא כה, מ).

יג. ומתר לספר לו שערו, ולכבס לו כסותו, ולאפות לו עיסתו. אבל לא יעשה אותו בלן לרבים, או ספר לרבים, או נחתום לרבים; ואם היתה אמנותו זאת קדם שימכר, הרי זה יעשה. אבל רבו לא ילמדנו פתחלה מלאכה כלל; אלא אמנות שהיה בה, היא שעושה כשהיה עושה מקדם.

יד. במה דברים אמורים, בעבד עברי, מפני שנפשו שפלה במכירה. אבל ישראל שלא נמכר מתר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו.

טו. אנשים שאינן נוהגין כשורה, מתר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהן. מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד לזה שנתן המס על ידו הרי זה מתר להשתמש בו יותר מדי, אבל לא כעבד; ואם אינו נוהג כשורה, מתר להשתמש בו כעבד.

טז. כל עבד עברי או אמה עבריה חייב האדון להשוותן אליו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור, שנאמר "כי-טוב לו עמך" (דברים טו, טז): שלא תהיה אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן, אתה דר בפרך והוא דר בכפר או אתה בכפר והוא בפרך שנאמר "ויצא, מעמך" (ויקרא כה, מא). מפאן אמרו חכמים כל הקונה עבד עברי, פקונה אדון לעצמו.

יז. וחיב לנהג בו מנהג אחוה, שנאמר "ובאחיכם בני-ישראל

אִישׁ בְּאַחִיו" (ויקרא כה,מו). וְאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ הָעֶבֶד לְנַהֵג
בְּעֶצְמוֹ מִנְהֵג עֲבָדוֹת, בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

יח. אֵין אָמָה עֲבֵרְיָה נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עֲבָרִי נוֹהֵג, אֲלֹא בְּזִמָּן
שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, בֵּין עֶבֶד עֲבָרִי שְׁמוּכָר עֲצָמוֹ, בֵּין זֶה שֶׁמְכָרוּהוּ
בֵּית דִּין; וְכָבֵד בְּאַרְנוֹ מְתִי בְטָלוֹ הַיּוֹבְלוֹת.